

18 Aralık, 2025

ABD’NİN YENİ ULUSAL GÜVENLİK STRATEJİSİ, AVRUPA’DA SAVUNMA YETENEĞİ GELİŞTİRME KAPASİTESİNE İLİŞKİN ATILAN ADIMLAR VE TÜRKİYE

Tacan İldem, Büyükelçi (E), EDAM Başkanı

Giriş

Uluslararası güvenlik mimarisinin hızla dönüşümden geçtiği bir dönemde, Amerika Birleşik Devletleri’nin yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi yalnızca küresel tehdit algısındaki değişimi değil, aynı zamanda transatlantik iş bölümüne ilişkin köklü bir yeniden tanımlamayı da beraberinde getirmektedir. Çin’i uzun vadeli stratejik rekabetin merkezine alan bu yaklaşım, ABD’nin askerî ve teknolojik önceliklerini Hint-Pasifik’e kaydırırken, Avrupa’dan daha fazla sorumluluk üstlenmesini bekleyen açık bir külfet aktarımı mantığına dayanmaktadır. Bu makale, söz konusu stratejik yön değişikliğinin Avrupa’nın savunma sanayii kapasite geliştirme çabalarına nasıl yansıdığını, NATO’nun bu süreçte oynadığı dengeleyici rolü ve Türkiye’nin ortaya çıkan yeni savunma-ekosistemindeki konumunu bütüncül bir çerçevede ele almaktadır.

1. ABD’nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi Bağlamında Külfet Aktarımı

ABD’nin yeni açıklanan güvenlik stratejisi, her ne kadar Batı Yarımküre bakımından ABD’nin Avrupa’ya yönelik tedrici bir politika sürdürmesine dayanan Monroe Doktrini’ne atıfta bulunuyorsa da, daha dikkatli bir okuma, yeni belgenin tehditçilikten ziyade stratejik önceliklendirme ve seçici angajman anlayışına dayandığını göstermektedir. Külfet aktarımını (burden shifting) şekillendiren üç temel unsur öne çıkmaktadır:

- Hint-Pasifik önceliği: Çin, en tehlikeli olmasa da uzun vadeli stratejik yarışta referans alınan bir rakip “pacing challenge” olarak tanımlanmakta; ABD’nin yüksek nitelikli askerî yeteneklerini (ISR-istihbarat, keşif, gözetleme-, deniz

gücü, uzay, siber, yapay zekâ destekli sistemler) bu bölgeye kaydırmasını zorunlu kılmaktadır.

- Diğer bölgesel müttefiklerinin yanısıra Avrupalı müttefiklerinden “olgunluk” beklentisi: Washington, Avrupa’nın artık konvansiyonel caydırıcılık, sürdürülebilirlik (sustainment) ve bölgesel bunalım yönetimi alanlarında daha fazla sorumluluk üstlenmesini beklemektedir.
- Külfet paylaşımından külfet aktarımına geçiş: Tartışma artık yalnızca savunma harcamalarına ayrılan pay değil; hangi yeteneklerin kim tarafından, hangi hazırlık seviyesinde ve ne ölçüde stratejik özerklikle ya da sorumluluk üstlenmekle sağlanacağı sorusuna odaklanmaktadır.

Öte yandan, yeni ABD Ulusal Güvenlik Stratejisinin (NSS) tam anlamıyla bir izolasyonizme dönüş olduğu söylenemezse de belirgin bir yön değişikliğini temsil ettiği açıktır:

- Ucu açık angajmandan seçici taahhüde geçiş,
- ABD öncülüğündeki bir güvenlik çerçevesinden açık bir külfet aktarımına yönelim,
- Uzun süreli savaş anlayışından, Rusya da dâhil olmak üzere, diplomasi yoluyla varlığı hissedilen çatışmaların sonlandırılmasına odaklanma.

2. Ukrayna Savaşı Açısından Olası Yansımalar

- Müzakere süreçlerine yönelik ABD baskısının artması,
- ABD desteğinin daha koşullu hâle gelmesi,
- Çatışmanın erken ve yeterince olgunlaşmamış bir al-ver egzersiziyle kapatılması riski.

Özellikle Ukrayna savaşı bağlamında ortaya çıkan ve Ulusal Güvenlik Stratejisiyle teyid olunan gerçek, ABD vazgeçilmez bir aktör olmaya devam ederken, Avrupa’dan uzun vadeli askerî destek, savunma sanayii üretimi ve Avrupa’daki ileri savunmanın gerektirdiği külfetin nükleer caydırıcılık hariç ağırlığını üstlenmesi beklentisinde olduğudur. Bu ise Avrupa’nın güvenliğinin ABD öncülüğüne dayandığına ilişkin varsayımın bundan böyle geçerli olmayacağı gerçeğini ortaya koymaktadır. Avrupa’nın bu duruma topluca gerekli tepkiyi verememesi, NATO’nun caydırıcılığını zayıflatacak, zorlayıcı baskılara karşı kırılabilirliği artıracak ve revizyonist aktörleri cesaretlendirecektir.

Ukrayna'da sürdürülebilir bir barışın sağlanmasında ve bir bütün olarak Avrupa ülkelerinin kıtanın gelecekteki güvenlik mimarisinde güvenilir bir aktör hâline gelmesinde önemli olan temel husus şudur. Avrupa'nın bu kritik dönemden başarıyla çıkması, sadece özgüvenini suni biçimde pohpohlama işlevi gören, işlerin yolunda gittiğine dair siyasi söylemlerle yetinmek yerine, oluşan bu dramatik ortama cevap vermeye yeterli stratejik ve bütüncül bir eyleme geçip önümüzdeki beş yıllık sürede somut sonuçlar almasına bağlı olacaktır. Avrupa'nın bu yönde atacağı adımlar, İttifak'ı bölmek yerine güçlendirebilir. Bu nedenle Avrupalılar—AB ile sınırlı kalmaksızın tüm Avrupa'yı kapsayacak şekilde—kıtanın gelecekteki güvenlik mimarisine ilişkin net bir vizyon geliştirmeli, daha nazım bir rol ve ABD'nin azalan angajmanı ile orantılı ilave sorumluluklar üstlenmelidir. Halihazırdaki durum, örneklerine geçmişte tanık olunmuş yeni bir uyarı değil, artık daha fazla ihmal edilmeyecek bir "hakikat anı" nı simgelemektedir.

3. Avrupa'nın Savunma Kabiliyetleri Oluşturma Kapasitesi: Kaydedilen İlerlemeler ve Mevcut Sınırlamalar

a) Somut İlerleme Alanları

Avrupa, geçtiğimiz dönem itibarıyla savunma sanayinde yetenek üretimi kapasitesini güçlendirmede belli bir aşama kaydetmiştir:

Savunma harcamaları: Yapısal bir artış söz konusudur; birçok müttefik 2014 NATO Galler Zirvesi kararı uyarınca GSYİH'sinin %2'sini savunma harcamalarına ayırma hedefini yakalamış veya aşmış, harcamaların daha büyük bölümü teçhizat ve Ar-Ge'ye yönelmiştir.

- Savunma sanayiinde farkındalık: Mühimmat, hava-füze savunması, uzun menzilli ateş/darbe gücü ve zırhlı sistemler öncelik hâline gelmiştir.
- AB savunma araçları:
 - Avrupa Savunma Fonu (EDF)
 - Daimi Yapılandırılmış İşbirliği (PESCO) projeleri (etkinliği değişken)
 - Mühimmat Üretimini Destekleme Eylemi (ASAP) ve Ortak Tedarik Yoluyla Avrupa Savunma Sanayinin Güçlendirilmesi Girişimi (EDIRPA) gibi ortak tedarik mekanizmaları

Bu gelişmeler kapasite artışına işaret etse de, henüz yeterli askerî yetenek geliştirme seviyesine ulaşıldığı söylenemez. Özellikle stratejik çarpanlardaki kritik açık devam etmektedir

b) Yapısal Kısıtlar

Avrupa'nın ilerleyişini sınırlayan aşağıdaki temel sorunlar devam etmektedir:

- Talep ve tedarikte parçalanmışlık
- Sanayi üretiminde darboğazlar ve yavaş karar alma ve üretim döngüleri
- ABD'ye bağımlı kritik yetenekler (stratejik nakliye, füze savunması, C4ISR, uzay tabanlı sistemler)
- Yüksek yoğunluklu müşterek savaş için yeterince yerleşik entegre bir komuta-kontrol kültürünün eksikliği

c) Avrupa İçin Güvenlik Eylemi (SAFE)

Böyle bir zafiyetin nedenlerini bertaraf atmeye yönelik olarak Avrupa Birliği'nin geliştirmekte olduğu Avrupa için Güvenlik Eylemi (Security Action for Europe – SAFE) çerçevesi girişimi, Avrupa'nın savunma teknolojik ve endüstriyel tabanını (EDTIB) güçlendirme ve “stratejik özerklik” hedefini ilerletme yönünde önemli bir adımı temsil etmektedir. SAFE, AB'nin bugün parçalı durumda bulunan savunma araçlarını; yetenek geliştirme, endüstriyel dayanıklılık ve uzun vadeli stratejik hedefleri birbirine bağlayan tek ve tutarlı bir sistem altında toplamayı amaçlamaktadır.

SAFE, Avrupa Savunma Fonu (EDF), Daimi Yapılandırılmış İşbirliği (PESCO) ve EDIRPA tedarik mekanizmasını bütünleştirmek suretiyle, Avrupa'nın endüstriyel kapasitesini stratejik öncelikleriyle uyumlu hâle getirmeyi hedeflemektedir. Bu çerçevede SAFE, hem Avrupa'nın savunma yeteneklerini güçlendirmekte, hem de daha geniş güvenlik-savunma ekosisteminin özerklik arayışını desteklemektedir.

Tüm bu adımlara karşın Avrupa'yı, eskiye göre daha fazla yetenek üreten, ama henüz stratejik olarak kendi ayakları üzerinde durup sorumluluğu üstlenmekten uzak bir aktör olarak tanımlamak daha isabetli olur. NATO'nun yerini alacak bir güvenlik-savunma mimarisi oluşturması ise gerçekçi değildir.

4. NATO'nun Rolü: Yenilikçilik Yoluyla Yük Aktarımını Yönetmek

NATO, külfet aktarımının yetenekler arasındaki uyum ve ortak standartlara dayalı karşılıklı çalışabilirlik ile desteklenmesini sağlayan ana platform hâline gelmiştir. Bu bağlamda yenilikçilik (inovasyon) ve çığır açan yenilikçi/yıkıcı teknolojiler (EDTs) merkezi bir rol oynamaktadır.

a) NATO'nun Başlıca Yenilikçilik Girişimleri

- DIANA (Defence Innovation Accelerator for the North Atlantic)

Avrupa ve Kuzey Amerika'daki start-up'ları, akademiye ve askerî kullanıcıları bir araya getiren hızlandırıcı yapı.

- NATO İnovasyon Fonu (NIF)

Yapay zekâ, otonom sistemler, kuantum, enerji dayanıklılığı, nano-biyoteknoloji ve uzay gibi çift kullanımlı teknolojilere yatırım yapan çok uluslu bir fon.

- EDT'lerin Savunma Planlamasına ve Tedarik Süreçlerine Entegrasyonu

Yapay zekâ destekli karar alma, otonom sistemler, veri temelli C4ISR, siber dayanıklılık ve uzay farkındalığı artık NATO'nun kuvvet planlama süreçlerinin parçası haline gelmiştir.

b) Stratejik Anlamı

Bu girişimler üç temel işlev görmektedir:

1. ABD–Avrupa arasında yetenekler farklarını orta vadede azaltmak
2. Avrupa kendi sistemlerini geliştirirken birlikte çalışabilirliği (interoperability) korumak
3. Artan savunma harcamalarını somut askerî etkiye dönüştürmek

Bu nedenle yenilikçilik, tali bir alan değil; NATO'nun asimetrik yük aktarımına verdiği stratejik yanıtıdır.

5. EDT'ler ve Gelecekteki İş Bölümü

Ortaya çıkan muhtemel iş bölümü şu şekildedir:

- ABD: Stratejik caydırıcılık, nükleer şemsiye, uzay hâkimiyeti, ileri seviye taarruz yetenekleri ve tırmanma yönetimi.
- Avrupa: Konvansiyonel kuvvet kütlesi, ileri savunma, lojistik ve dayanıklılık; EDT'lerle desteklenen daha entegre ve etkin kuvvet yapıları.

Bu iş bölümünün kopuşa değil tamamlayıcılığa dönüşmesini sağlayan çerçeve NATO'dur.

6. Genel Değerlendirme

- Külfet aktarımı artık kaçınılmazdır ve ideolojik değil yapısalıdır.
- Avrupa, Soğuk Savaş'tan bu yana en hızlı askerî toparlanma sürecini yaşamaktadır.
- NATO'nun yenilikçilik ve EDT gündemi, Avrupa sorumluluğu ile transatlantik uyumu bir arada tutan kilit çarpanı olmaya en kuvvetli adaydır.
- Asıl risk, yetersiz harcamadan ziyade NATO çerçevesi dışında birbirleriyle uyumsuz kuvvet ve komuta yapıları/yetenekleri geliştirilmesidir.

Özetle, külfet aktarımının başarıyla yönetilmesi, Avrupa'nın yeteneklerini NATO içinde geliştirmesine ve yenilikçiliği ve özellikle stratejik yetenek geliştirme kapasitesini savunma planlamasının merkezine koymasına bağlıdır. Bu gerçekleşmeden kalıcı bir transatlantik denge kurulamaz.

6. Türk Savunma Sanayii Açısından Külfet Aktarımı: Fırsatlar ve Gerilim Alanları

ABD'nin külfet aktarımına dayalı yeni güvenlik yaklaşımı, Türk savunma sanayii için hem stratejik fırsatlar hem de kurumsal uyum sorunları barındırmaktadır. Avrupa'nın daha fazla yetenek üretme baskısı altına girmesi, Türkiye gibi operasyonel tecrübesi yüksek, maliyet-etkin ve hızlı üretim kapasitesine sahip aktörler açısından nesnel bir avantaj yaratmaktadır. İHA/SİHA sistemleri, zırhlı araçlar, mühimmat, deniz platformları, C4ISR ve bakım-onarım (MRO) alanlarında Türk savunma sanayii, Avrupa'nın kısa ve orta vadeli yetenek açıklarına doğrudan yanıt verebilecek bir konumdadır.

Ancak bu potansiyelin hayata geçmesi, yalnızca teknik yeterlilikle değil; kurumsal entegrasyon, karşılıklı güven ve siyasi çerçevenin akılcı yönetimiyle mümkündür. Külfet aktarımının başarısı, NATO içinde ortak savunma planlamasının öncelenmesi ve standartlara entegrasyon kadar, AB savunma girişimlerinin AB üyesi olmayan NATO üyeleri için dışlayıcı bir yapıya evrilmemesine de bağlı olacaktır.

7. NATO Çerçevesinde Türk Savunma Sanayiinin Konumu

NATO, Türk savunma sanayii açısından en doğal ve işlevsel entegrasyon alanı olmaya devam etmektedir. Türkiye'nin NATO kuvvet hedefleri, harekât planları ve müşterek caydırıcılık mimarisine katkısı, yerli savunma ürünlerinin fiilen test edildiği ve sertifikasyon kazandığı bir ekosistem yaratmaktadır. Bu bağlamda:

- NATO Savunma Planlama Süreci (NDPP) ile silahlanmaya yönelik faaliyet birimleri (CNAD, NSPA, NCIAi NSTO gibi) Türk savunma sanayii için öngörülebilir bir talep zemini sunmaktadır.
- DIANA ve NATO İnovasyon Fonu, Türk start-up'ları ve ana yüklenicileri için yalnızca teknoloji geliştirme değil, müttefik pazarlarına erişim bakımından da stratejik araçlardır.
- Türkiye'nin fiilî operasyon tecrübesi (terörle mücadele, sınır ötesi harekâtlar, deniz güvenliği, hava savunması) NATO içinde kullanıcı geri bildirimleriyle şekillenen sistem geliştirme açısından ayırt edici bir değer üretmektedir.

Bu nedenle NATO, külfet aktarımının Türkiye açısından dışlayıcı değil tamamlayıcı şekilde yönetilebileceği ana platformdur.

8. AB Savunma Girişimleri ve Türk Savunma Sanayii: Yapısal Bir Uyuşmazlık mı?

AB'nin savunma sanayii alanında attığı adımlar—EDF, PESCO, ASAP ve EDIRPA—Avrupa'nın kolektif kapasite açığını kapatma çabası olarak meşru bir zemine dayanmaktadır. Ancak bu mekanizmaların üçüncü ülkelere kapalı veya sınırlı erişime sahip olması, Avrupa'nın savunma iddiaları ile pratik ihtiyaçları arasında bir makas yaratmaktadır.

AB'nin savunma programlarına üye olmayan ülkelerin katılımına yönelik yaklaşımı kısıtlayıcı olmaya devam etmektedir. Katılıma yalnızca somut bir "katma değer" ortaya konulduğu ve ihracat kontrolleri, veri güvenliği ve fikri mülkiyet haklarına ilişkin sıkı koşullar yerine getirildiği durumlarda izin verilmektedir.

Norveç ve Birleşik Krallık, AB kuvvetleriyle stratejik yakınlıkları ve birlikte çalışabilirlikleri nedeniyle sınırlı bir katılım hakkına sahiptir. Türkiye ise ilave siyasi engellerle karşı karşıyadır. AB'de oybirliği şartı, Atina ve Lefkoşa'ya, çözümlenmemiş ihtilafları gerekçe göstererek Türkiye'nin katılımını veto etme imkânı tanımaktadır. Mevcut güvenlik koşulları altında, öncelikli projeler için nitelikli çoğunluk oylamasının değerlendirilmesi ya da Avrupa'nın üç AB üyesi olmayan NATO Müttefik'i'nin katılımını mümkün kılmak üzere Avrupa

Komyonu'na daha fazla esneklik tanınması gerekebilir. Benzer bir tıkanıklık, geçmişte Ortak Silahlanma İşbirliği Teşkilatı (OCCAR) bünyesindeki A400M programında pragmatik bir yaklaşımla aşılmıştır (Stinger Projesi de bir diğer örnektir).

Türk savunma sanayii açısından mesele yalnızca katılım meselesi değil, AB'nin stratejik özerklik söyleminin fiilî kapasite üretimiyle uyumlu olup olmadığıdır. Avrupa, hız, ölçek ve maliyet açısından ciddi darboğazları aşmak zorunluluğuyla karşı karşıyayken; Türk savunma sanayii:

- Seri ve Avrupa'ya kıyasla daha maliyet-etkin üretim tecrübesi,
- Kriz dönemlerinde tedarik sürekliliği,
- Esnek ortak üretim modelleri

gibi alanlarda tamamlayıcı bir rol oynayabilecek durumdadır. Buna rağmen siyasi gerekçelerle oluşan dışlayıcı yaklaşım, Avrupa'nın kendi stratejik hedeflerine de zarar verebilecek niteliktedir. Yunanistan ve GKRY'nin artık alışılmış itirazları yanısıra Fransa gibi bazı önemli AB üyesi ülkelerin Türk savunma sanayinin kendileri bakımından yaratacağı rekabet nedeniyle engelleyici bir tutuma yöneldikleri gözlenmektedir.

9. Türkiye Açısından Stratejik Risk ve Fırsat Dengesi

Külfet aktarımı süreci, Türkiye açısından başlıca iki farklı risk doğurmaktadır:

1. AB içinde kalıcı dışlanma riski: Bu durum, Avrupa'nın yetenek açığını derinleştirirken Türkiye'yi NATO merkezli ama AB dışı bir konuma sıkıştırabilir.
2. Parçalı standartlar riski: NATO ile uyumsuz AB savunma projeleri, Türk sistemlerinin Avrupa pazarında kullanımını teknik olarak da zorlaştırabilir.

Buna karşılık, doğru yönetildiği takdirde süreç, Türkiye için şu fırsatları da içermektedir:

- NATO içinde yüksek katma değerli niş kabiliyet sağlayıcı rolünün pekişmesi,
- Avrupa ülkeleriyle ikili ve esnek formatlı ortak üretim/yatırım modellerinin artması,
- EDT'ler üzerinden Türk savunma ekosisteminin transatlantik inovasyon ağlarına daha derin entegrasyonu.

Bu bağlamda Türk savunma sanayii, külfet aktarımının pasif bir izleyicisi değil, doğru kurumsal ve siyasi çerçeve ve akılcı yönetim sağlandığında aktif bir denge unsuru olabilir. Ancak bunun için:

- NATO'nun merkeziliğinin korunması,
- AB savunma girişimlerinin tamamlayıcı ve kapsayıcı bir çizgide tutulması,
- Savunma sanayii iş birliğinin siyasi krizlerden mümkün olduğunca ayrıştırılması

kritik önem taşımaktadır.

Sonuç:

ABD'nin güvenlik önceliklerini yeniden sıraladığı bu dönemde, külfet aktarımı artık geçici bir siyasa tercihi değil, transatlantik güvenlik düzenini şekillendiren kalıcı bir yapısal gerçekliktir. Avrupa'nın savunma sanayiinde kapasite ve yetenek üretimini artırmaya yönelik attığı adımlar önemli olmakla birlikte, NATO çerçevesi dışında parçalı ve dışlayıcı modellerin öne çıkması, hem İttifak'ın caydırıcılığını hem de Avrupa'nın kendi stratejik hedeflerini zayıflatma riski taşımaktadır. Türkiye ise operasyonel tecrübesi, maliyet-etkin üretim kapasitesi ve NATO içindeki merkezi rolüyle bu dönüşüm sürecinde tamamlayıcı ve dengeleyici bir aktör olma potansiyeline sahiptir. Bu potansiyelin hayata geçirilmesi, NATO'nun kolektif savunma ve caydırıcılıkta merkeziliğinin korunmasına, AB savunma girişimlerinin kapsayıcı bir yaklaşımla yeniden kurgulanmasına ve savunma sanayii iş birliğinin siyaset üstü stratejik akılla yönetilmesine bağlıdır. Aksi takdirde, Avrupa'nın stratejik özerklik arayışı, geçmişte olduğu gibi, kapasiteyi artırmak yerine sınırlayan bir paradoksa dönüşme riskiyle karşı karşıya kalacaktır.